

DIGLOSSIA, NORMALITZACIÓ I ENSENYAMENT DE LA LLENGUA VERNACLA DINS LA SOCIETAT NORD-CATALANA

NOTES SOBRE LA SITUACIÓ SOCIOLINGÜÍSTICA A CATALUNYA-NORD

Gentil PUIG I MORENO

1. INTRODUCCIÓ

Aquest treball no correspon exactament a la recent embranzida que ha rebut la sociolingüística arreu de moltes instàncies, universitàries o no, de l'Estat francès, ans més aviat a la continuació d'una investigació començada a Catalunya-Principat l'any 1971 i encaminada cap al camp educatiu amb la confecció, experimentació i avaluació de material pedagògic per a l'ensenyament del català (a Catalunya-Nord a partir de l'any 1974).

1.1. Increment de les lluites socio-culturals a Catalunya-Nord

No es pot parlar d'acció pedagògica sense situar-la en un marc socio-cultural determinat, en el qual es desenvolupa una dinàmica —incipient encara— de recuperació de la personalitat nacional, com és el cas de Catalunya-Nord.

En efecte, darrerament assistim a una multiplicació d'accions reivindicatives i actes culturals de nou relleu. Les sis hores de la cançó catalana; canvi de nom de l'autopista catalana; recepció durant 10 dies del bibliobús de Cultura en Ruta; tres tongades enguany de la Universitat Catalana d'Estiu (Prada-Vic-Prada); adhesió de certes entitats d'ençà juliol de 1975, al Congrés de Cultura Catalana; míting-avortat del PSUC organitzat pel PCF —fet molt important, si considerem que és la primera vegada que aquests dos partits es relacionen oficialment—; dues marxades per la llibertat, paral·leles a les organitzades l'estiu de 1976 al Principat, amb la consigna «viure al país». D'una manera general, comprovem paral·lelament, una major agressivitat (o combativitat) del PCF dels Pirineus Orientals. Per exemple, la denúncia del monopoli Anzin Nord-est Lonewy (DNEL) que ha comprat i tancat les mines d'extracció del ferro i té el monopoli de l'extracció de l'espai-flúor.

Tots aquests fets no desemboquen forçosament en un canvi qualitatiu de la situació política a Catalunya-Nord. Són, però, reflex d'un

procés que sembla irreversible i paral·lel, segurament, als processos de les altres nacionalitats de l'Estat francès.

Un dels fets més significatius dins aquest procés polític és la descoberta o presa de consciència dels culturalistes¹ nord-catalans més destacats (Pere Verdaguer i Gerard Vassalls) pel que fa al paper de la sociolingüística per a analitzar la situació de la llengua a Catalunya-Nord. Tindrem ocasió de matisar-ho més endavant. Aquestes posicions vénen motivades per molts elements, arran de la publicació de les circulars ministerials. Feia, però, un any que la polèmica havia començat.

1.2. Publicació de les circulars oficials del Ministeri d'Educació del 8-4-76

El vuit d'abril del 1976, el butlletí oficial del Ministeri d'Educació va publicar tres circulars sobre l'ensenyament de les llengües i dialectes locals reconeguts oficialment per l'Estat francès. Sense cap mena de dubte, aquestes circulars, responen a la pressió de les lluites de les nacionalitats de l'Estat francès. Encara que possiblement cal veure-hi també un projecte de recuperació dels continguts culturals de les nacionalitats.

A Catalunya-Nord han augmentat les reaccions en el si mateix del cos d'ensenyament. Concretament, al Vallespir, un inspector d'acadèmia ha realitzat unes conferències pedagògiques amb un centenar de mestres. Han continuat publicant-se al diari local *L'Indépendant* un seguit d'articles sobre qüestions filològiques. Partidaris del català dialectal i del català-normatiu (central) s'hi enfronten com un eco amplificat de la polèmica de principis de segle.²

Sembla prou clar, malgrat tot, que les orientacions ministerials tracten d'arraconar el català (i altres llengües) al nivell de dialectes³ i de trossejar-los per millor acabar amb ells, continuant així una tradició jacobinista, prou coneguda.

Però un cop dit això, s'ha de valorar, per altra banda, les noves possibilitats que s'esperaven d'ençà 1951 per a l'ensenyament del català a l'escola primària i secundària. Malgrat això, hi ha gent que esperava una altra cosa de la part del Ministeri d'Educació de l'Estat francès, i que ara reclamen l'ensenyament de la llengua⁴ i, com és normal, reclamen l'ensenyament del català normatiu (central) ,la qual cosa denota un altre jacobinisme —aquest d'esquerres— i més enllà, un pancatalanisme (Països Catalans) poc elaborat encara, sobretot a Catalunya-Nord.

1.3. Polèmica dins *L'Indépendant* i *Sant Joan i Barres*

Com ja hem dit, ha hagut un nou interès al diari *L'Indépendant*, entorn d'aquestes circulars, i cal celebrar-ho perquè ja feia temps que no

¹ Vegeu l'estudi de D. J. BERNARDÓ i B. RIEU: «Conflicte lingüístic a Catalunya-Nord», *Temps Modernes*, núms. 324-25-26 de sept. 73, pàgs. 312.

² Vegeu polèmica epistolar de 1911, entre J. S. PONS i Pau BERGA *St. Joan i Barres*, núms. 63-64, pàg. 61.

³ «Cada vegada que una llengua és practicada sota la forma de dialecte diferenciat, és el dialecte corresponent al lloc on l'ensenyament és donat i la grafia més apropiada a aquest dialecte que seran utilitzats.» Diu la circular oficial.

⁴ Article de Jordi DURAN, diari *Avui* del 29 de maig del 1976.

s'escrivia tant sobre el problema de la llengua i del seu ensenyament.

La direcció de *Sant Joan i Barres*⁵ ha tingut l'encert de demanar a una gran part del articulistes de desenvolupar llurs arguments en el si mateix d'un número especial de combat, com diu l'Antoni Cayrol, titulat «El català a l'escola». És aquest número que tractarem d'analitzar breument, i al qual farem sovint referència.

1.4. Breu anàlisi de les opinions sobre qüestions de la llengua dels autors dels articles

Com diu molt bé l'Antoni Cayrol a la presentació, «l'interès d'aquest recull no és de presentar una anàlisi d'especialistes de lingüística —alguns sí que ho són—, el seu interès és de sensibilitzar una massa important de gent a un problema ressentit al nivell del pragmatisme, quasi diria de l'instint de fer-se comprendre».

Tenim doncs, dins d'aquest número de *Sant Joan i Barres* diversos discursos sobre la llengua (en el sentit lingüístic). Les respostes a la pregunta «què és la llengua?», per a cadascú d'ells, són les següents:

1. *Un industrial* (Sabaté) (pàg. 5). «Cap civilització no ha acceptat mai de renunciar a la seva personalitat. I parlar i escriure bé el català ha de ser un honor per França [...], com per l'altre costat ho ha de ser per Espanya [...]» I citant Jean Mistler, secretari de l'Académie Française, diu: «Une langue est comme un jardin, sans cesse menacé par les intempéries et par les bouleversements de la société. Dès que le jardin cesse d'être entretenu il devient un terrain vague [...] Je ne demande pas que la loi punisse, comme des délits ces manquements à la langue. Je voudrais simplement qu'on ne remette pas en cause la mission que l'Académie a reçu il y a 350 ans: veiller sur le jardin français et en écarter les trimardeurs. C'est son devoir, c'est donc son droit.»

2. *Un pagès* (Giral) (pàg. 23). «Toquem de peus a terra, no es pot ensenyar el català del Rosselló a la mainada del Vallespir o de la Cerdanya perquè és un llenguatge esgarriat [...]. El català del Vallespir i de Cerdanya és més pur i més agermanat amb el del Principat..., i és aquest que cal ensenyar al Rosselló.»

3. *Un director d'escola* (Mas) (pàgs. 28 i 59). «S'ha d'anar a una ortografia una. La publicació de les normes ortogràfiques per en Pompeu Fabra l'any 1913 hauria hagut d'apaivagar les baralles [...]. A Catalunya-Nord el problema de la llengua escrita, sempre ha preocupat...»

4. *Un botiguer* (Gensane) (pàg. 8). «El que cal és que els nostres joves coneguin la literatura catalana [...]. Els homes d'aquest país són fills d'una plataforma històrica, passadís entre l'Europa del Nord i del Sud, marcats d'un signe distintiu, llur indiscutible europeisme.»

5. *Un físic* (Vassalls) (pàg. 11). «Cal prosseguir l'obra d'en Fabra millorant-la. Avui seria erroni considerar el català general acabat; encara més, santificar-lo com si fós la llei de Moissès, actituds tancades i autoritàries que Pompeu Fabra mateix rebutjaria enèrgicament. Obra humana, doncs perfectible.»

⁵ *Sant Joan i Barres*, núm. 5, pàgs. 63-64. Primavera-Estiu 1976.

6. *Un metge* (Català) (pàg. 51). Titula el seu estudi «Som d'acord i pledegem». «No hi ha res de nou al peu del Canigó [...]. Direm que les diferències entre el dialecte del Rosselló i el Català normatiu són mínimes en comparació amb tot el que tenen en comú [...]. Hom parla un dialecte i hom escriu una llengua [...]»

7. *Un professor* (Verdaguer) (pàg. 36). És l'estudi més extens i més especialitzat. «En la situació diglòssica del Rosselló —la pitjor diglòssia observable entre tots els Països Catalans—, el bilingüisme representa una actitud avançada i progressista. L'actitud més lògica, més justa i més eficaç és basar-se en la llengua parlada (dialectal o sub-dialectal) dels mestres [...] si es vol inculcar les Normes de l'IEC als nens, els pares se'n desentendran perquè consideren que ells la parlen malament [...]. Recuperar les riqueses dialectals i lluitar per la conservació del nostre idioma comú tenint en compte, les aportacions d'una ciència nova: la sociolingüística.»

8. *Un director de Cooperativa* (Boix) (pàg. 30). «Hi ha, en el català normatiu, influències que no tenen res de catalanes. Aqueixes influències desplauen particularment als nord-catalans [...] la influència castellana es reflexa igualment en l'ortografia i la sintaxi [...]. Si depengués de nosaltres, proposaríem un canvi ortogràfic [...] que hom podria dir, tot seguit, que seria d'influència francesa [...]»

És cert que aquestes persones no són sempre socialment representatives, però encara que aquests extractes d'articles o estudis siguin parcials, poden donar una idea sobre el tipus de discurs i el contingut ideològic que arrossega. No es tractava per nosaltres de disposar d'una mostra de les diferents professions. Hi manquen molts estaments, particularment un obrer... Però es dona el cas que existeix una relació bastant clara entre la posició social de l'autor de l'article, i el seu discurs i ideologia sobre la llengua.

No hem precisat fins ara, que el físic Gerard Vassalls havia provocat, defensant la posició, diguem-ne dialectal, i la proposició d'una simplificació ortogràfica, una reacció en massa, contra ell.

Així es pot comprendre millor la reacció de l'empresari reclamant una mica d'ordre i el respecte a l'Institut d'Estudis Catalans, equivalent de l'Académie Française, o el seny del pagès defensant la llengua del Vallespir, o encara el sentiment anti-castellà del director de la cooperativa. És normal que el físic proposi de prosseguir l'obra d'un Fabra i de no creure en cap dogma, com també que el botiguer d'Elna pensi en l'europeisme i en el valor de la literatura per a la formació de la joventut.

Però deixant aquests aspectes, cal reconèixer que aquest debat ha fet progressar les posicions d'alguns participants i que això tindrà repercussions positives sobre l'ensenyament del català a Catalunya-Nord. Pensem en Verdaguer, que s'ha apropat molt de les posicions de la sociolingüística confiant, potser massa i tot, en la nova ciència que podria resoldre moltes coses (s'ha precisat en les Jornades Preparatories al Col·loqui de Sociolingüística de Perpinyà [juliol, 1976] que aquesta està en vies

de formació i constitueix només un tall intra-ideològic, com diu D. J. Bernardó,⁶ i no pas encara un canvi epistemològic, és a dir, una nova ciència).

1.5. Primeres conclusions

Per cloure aquesta introducció recordarem aquelles paraules d'en Saussure:⁷ «Dans la vie des individus et des sociétés, le langage est un facteur plus important qu'aucun autre. Il serait inadmissible que son étude restât l'affaire de quelques spécialistes; en fait, tout le monde s'en occupe peu ou prou; mais conséquence paradoxale de l'intérêt qui s'y attache il n'y a pas de domaine où aient germé plus d'idées absurdes, de préjugés, de mirages, de fictions.»

Hi ha doncs dos aspectes: d'una banda un debat popular sobre la llengua i d'altra banda, l'opinió dels especialistes (debat epistemològic). L'Antoni Cayrol diu molt bé, a la presentació d'aquest número especial de *Sant Joan i Barres*, que l'interès principal no és de presentar una anàlisi d'especialistes, «sinó de sensibilitzar una massa important de gent».

Sempre en surtirà quelcom, no hi ha dubte, i segurament més claredat i creiem que el remei el dona el metge, senyor Català, dient «Hom parla un dialecte i hom escriu una llengua», encara que més endavant (ítem 3.4) en tot cas, hem de dir amb en Verdguer que «la qüestió de la llengua i el dialecte no és gens innocent» i que «sol provocar *reaccions apassionades* a tot arreu». I nosaltres afegim que els discursos sobre la llengua són, de fet, molt sovint, discursos sobre la ideologia.

2. ALGUNS CONCEPTES SOCIOLINGÜÍSTICS

No és que la sociolingüística ho expliqui tot; el que sí pot fer és començar a aclarir les situacions lingüístiques conflictives.

La sociolingüística és un «donut», com diu humorísticament l'Aracil. «No hi ha centre, manca la formalització teòrica que en faci realment una ciència, estem en l'etapa quantitativa d'acumulació d'experiències, de constitució del seu camp d'investigació [...]»

Malgrat tot, avançarem alguns conceptes que són generalment acceptats encara que les recerques continuïn i les discussions epistemològiques també.

2.1. Diglòssia versus bilingüisme

S'haurà de concretar molt més encara el camp que cobreix exactament la diglòssia definida inicialment per Ferguson⁸ i que, de Ninyoles

⁶ *Cahier n.º 1* (Groupe de recherche sur la diglossie). «Problématique d'une recherche sur la diglossie».

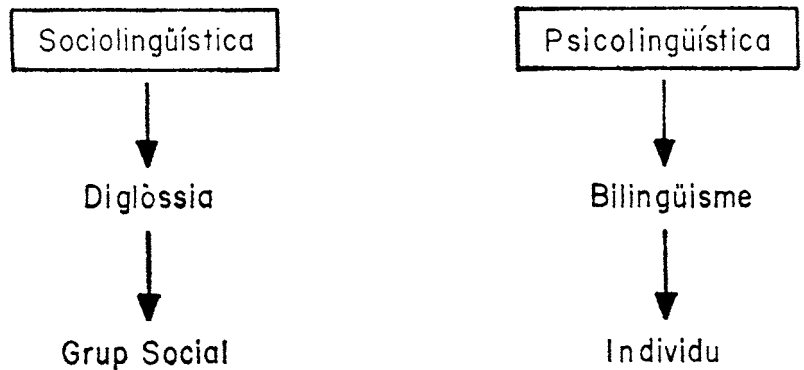
⁷ DE SAUSSURE: *Cours de linguistique Générale*. Ed. Payot, Paris, 1967, pàgs. 21-22.

⁸ FERGUSON, Charles A.: «Diglòssia», *Word*, 1959 a, 15, 325-340 in Dell Hymes, *Language in Culture and Society* 1964. Harper and Row.

a Y. Conderc, és acceptada com a expressió del *conflicte* entre llengua dominant A (varietat alta) i llengua dominada B (varietat baixa). Aquesta definició, que no satisfà Henri Gobard (§ 2.7) té per a nosaltres el mèrit de posar de relleu el *caràcter conflictiu*, la contradicció lingüística fonamental.

D'altra banda, s'hauria de rebutjar el concepte de *bilingüisme* (tal i com l'utilitza encara en Verdaguer, *op. cit.*, pàg. 39) aplicat al camp lingüístic col·lectiu, perquè ha donat lloc a tants usos que s'ha tornat molt difús. Per a nosaltres és ara un concepte subjectiu que pertany a la psicolingüística i no a la sociolingüística. Sobretot en un context d'anàlisi sociològica.

QUADRE 1

El grup social serà més o menys diglòssic, l'individu serà més o menys bilingüe. No oblidem, malgrat tot, la combinatòria fishmaniana (els 4 blocs de J. A. Fishman) entre bilingüisme i diglòssia.

2.2. Diglòssia doble o lleialtat lingüística a Catalunya-Nord

A la diglòssia francès-estàndard (llengua A)/català (llengua B) cal afegir la diglòssia català-normatiu (llengua A')/català-dialectal (llengua B'). Es tracta de dos plans o perspectives diferents. En un cas es mira cap a París (francès-estàndard); i en l'altre, cap a Barcelona (català-normatiu).

Al quadre n.º 2 hem utilitzat les distincions que fa H. Gobard,⁹ sobre aquest punt.

Vist d'aquesta manera es podria pensar que a Catalunya-Nord hi ha una cultura i una *llengua sense centre*, però no és així. Certes actituds permeten creure el contrari. Les actituds de fidelitat o lleialtat lingüística (*language loyalty*)¹⁰ tracten de desfer les funcions diglòssiques i de

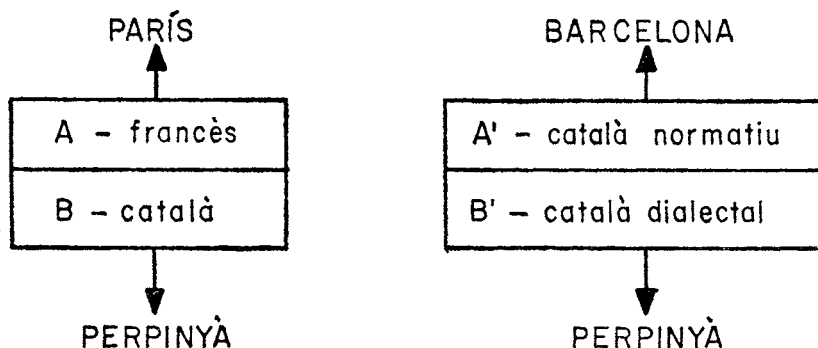
⁹ GOBARD, Henri: «L'Aliénation lingüística», pàg. 34. *Analyse tétraglossique*, Ed. Flamarion, Paris, 1976.

¹⁰ FISHMAN, J.: *Language loyalty in the United States*. Mouton. La Haye-1966.

reconstruir un punt de referència comú al grup. Si no hi ha una *koiné* rossellonesa, almenys es configura un consens lingüístic.

Citant Gobard,¹¹ podríem dir que, a més a més d'una llengua de *comunicació*, el rossellonès, és una llengua de *comunió* (mítica) d'una comunitat entera. És a dir, doncs, que hi ha una identitat lingüística en la qual els seus membres es reconeixen perfectament a mitja paraula.

QUADRE 2

En aquest sentit podem dir també, i ho reflecteix en els articles de *Sant Joan i Barres*, que hi ha actituds de fidelitat o lleialtat lingüística, que es pot començar a canviar les relacions de força de la diglòssia tenint en compte la noció de trasllat.

2.3. El trasllat de llengua a Catalunya-Nord (*shift*)

Volem il·lustrar el trasllat o procés de canvi amb el quadre n.º 4 que vol demostrar els canvis diglòssics de llengua intervinguts en tres generacions. Prenem com a exemple una ciutat mitjana, com Prada de Conflent. No hem realitzat encara cap enquesta sociolingüística, però els hem pogut comprovar amb el contacte directe amb la població.

D'una manera general, els avis segueixen parlant un bon català, reunits sota els plàtans de la plaça, mentre que els joves de 20 a 30 anys xampurgen un *switching* català/francès¹² compostat per exclamacions catalanes entremig de frases senceres en francès meridional. Pel contrari els nens de 10 anys juguen i s'expressen en un francès no molt allunyat de l'estàndard (no neguem, d'altra banda, l'existència d'un bilingüisme més o menys estable.)

D'aquí es podria concloure, que el català és a punt d'extingir-se, però no així, només diem que l'acció *d'aculturació* francesa continua i que,

¹¹ *Op. cit.*, pàg. 28.

¹² No creiem que poguem comparar i assimilar aquest *switching* al Francitan (concepte utilitzat per en R. LAFONT i Y. COUDERC: *Cahier núm. 3*-Groupe de Recherches sur la Diglossie. Montpellier, hivern, 1976).

ben segur, s'hi pot oposar un *irredentisme*¹³ de signe contrari, a començar pel lloc d'aculturació per excel·lència: l'escola.

Aquest criteri de trasllat és expressat d'una certa manera per en P. Verdager (*op. cit.*, pàg. 37) amb el conflicte generacional: «el resultat és que si un pare catalanista s'obstina a parlar català a un fill o a una filla, en general el petit o la petita li contesten en francès». Si ha d'haver-hi una inversió de la diglòssia només és imaginable que sigui sobre una o dues generacions, pel trasllat de llengua materna en sentit contrari.

2.4. Llengua estàndard/llengua dialectal

Existeixen diverses definicions de llengua estàndard. Donarem en primer lloc un esquema sintètic¹⁴ que aporta una definició diferencial amb altres conceptes de llengua.

Hem de notar, en primer lloc, que la discriminació «+» i «-» no dóna una gran precisió i que es podran discutir els exemples que hem donat. Malgrat tot, aquest esquema ens dóna una primera definició de l'estàndard: llengua normalitzada amb autonomia lingüística i història, que té vitalitat (massa i tot).

QUADRE 3

Varietat	Funcions
Francès estàndard	vehicular estatal
Francès local	vehicular regional
Català normatiu	referencial
Català dialectal	vernacular

De la mateixa manera, queda definit el dialecte com a llengua sense Norma (marcada) ni autonomia (interferències freqüents), però amb una història pròpia i també vitalitat (s'hauria de precisar en quins àmbits); en tot cas, vitalitat oral. El dialecte és sobretot una llengua de comunicació oral en certs àmbits que precisarem a l'ítem 2.6.

Cal també diferenciar els elements inclosos en el quadre n.º 6.

¹³ Conceptes utilitzats per en W. MACKAY... «Typologie du bilingüisme», *Annales du 2ème colloque mondial du CMIEB*.

¹⁴ W. STEWART, 1968, citat per Joy ROBINSON, UCE-1974. «A Sociolinguistic typology for describing national multilingualism.» Ed. Mouton-the Mague.

Per a en Lluís López del Castillo,¹⁵ de l'equip de mestres de Rosa Sensat, la llengua estàndard trobarà la seva inspiració fixadora en les formes lingüístiques que han estat refrenades per la normativa, entesa en un sentit molt ampli, agafant les que no són gens discutibles i permetent-se de tenir una o diverses sub-normes llengua sub-estàndard on s'encabirien aspectes secundaris reconeguts com a tal per l'ús.

Per a en Pere Verdaguer,¹⁶ «la llengua comuna [per a nosaltres, estàndard] representa la unitat dels països catalans. L'error consisteix a considerar que només existeix aquest pol quan sabem que és essencial l'oposició entre l'espontaneïtat dialectal, diferenciadora i la codificació normativa, unificadora» (per a nosaltres, centralitzadora).

QUADRE 4

ESQUEMA DEL TRASLLAT DE LLENGUA			
Decrets	(Lleis J.Ferry, 1882)	(i.o. de 1937)	(Réforme Fontanet 1973)
Generació	Avis	Pares	Fills
anys	1910	1940	1970
llengua materna	Català	Català/Francès	Francès
Trasllat	← Trasllat parcial (30 anys) → ← Trasllat total (60 anys) →		
<i>Diglossia</i>			
Català	A	B	B
Frances	B	A	A

En Verdaguer tracta d'oposar aquests dos pols d'una forma harmònica (culturalisme) perquè d'aquesta manera podrien desaparèixer els conflictes. No obstant, nosaltres pensem amb L. López del Castillo que «l'es-

¹⁵ Lluís LÓPEZ DEL CASTILLO: *Llengua standard i nivells de llenguatge*, Editorial Laia, Barcelona, 1976.

¹⁶ *Op. cit.*, pàg. 47.

tàndard no escapa a la influència de les relacions de classes, arrenca d'uns pressupòsits d'hegemonia històrica de la classe burgesa, la qual protagonitzà la reivindicació política i cultural».

2.5. Norma, subnorma i nivells de llengua

La llengua no és un tot unitari i monolític. Per a una mateixa llengua, existeix sovint una norma, menys sovint una sub-norma i inevitablement la pràctica d'uns nivells de llengua pels seus parlants.

2.5.1. Normativització i normalització

En primer lloc, cal diferenciar entre «normativització» (*standardisation*), selecció del model lingüístic realitzat per un o diversos gramàtics, filòlegs o lingüistes, i «normalització» (*implementation*) o, encara, divulgació del model lingüístic per un Estat mitjançant certs aparells ideològics d'estat (els AIE), en el sentit althusserià, com per exemple l'escola i, sobretot avui, la TV.

QUADRE 5

+	Llengües	Norma	Autonomia	Historicitat	Vitalitat	Exemples
1	Estàndard	+	+	+	+	Francès, Anglès
2	Clàssica	+	+	- ●	-	Llatí, Grec clàssic
3	Artificial	+	+	-	-	Esperanto, Edo
4	Vernacla	- ●●	+	+	+	Català, Basc
5	Dialectal	-	-	+	+	Rossellonès, Lemosí
6	Crioll	-	-	-	+	Crioll antillès
7	Pidgin	-	-	-	+	Russenorsk
-						

● Ha tingut història

●● El català té norma marcada, és una de les excepcions a la regla general.

La llengua francesa moderna va ser normativitzada a principis del segle XVII per Malherbe (1555-1628) i Vaugelas (1585-1650). Richelieu (1585-1642) va començar la seva difusió, però la llengua francesa només ha estat

massivament normalitzada tres segles més tard (lleis Jules Ferry, 1882). El català va ésser normativitzat durant la dècada de 1910 a 1920 i *normalitzat* durant la segona República 1931-1939. Com es pot comprovar, hi ha unes diferències considerables entre ambdues llengües.

2.5.2. Norma sub-norma

Per «norma» entenem norma marcada, escrita; i pel contrari, per «subnorma» entenem una norma social no marcada, és a dir, oral. La norma es refereix a la llengua estàndard, mentre que la subnorma es refereix a la *llengua oral*, dialectal. Seguint H. Gobard tindriem tendència a dir que tota llengua parlada és dialectal, però cal tenir en compte un altre criteri: els nivells de llengua.

QUADRE 6

dialecte social o sociolecte • —————> diverses capes socials (per ex., el parlar ultra, bleda)

dialecte geogràfic —————> diverses comunitats locals (per ex., el Riberal, la costa)

• Fossat, J. L.: *Microdialectologie et dialectométrie des Pyrénées Gasconnes*. Université de Toulouse, 1976, II-le Mirail

Existeix, per a la sociolingüística, arbitrarietat en l'elecció de la norma. Es tracta molt sovint d'una selecció semi-aleatòria. Aquesta respon més sovint a criteris d'hegemonia política i ideològica, que a criteris purament lingüístics. És així que les normes són molt sovint centralitzadores i anti-democràtiques. Nogensmenys, si fem una comparança entre la norma de Malherbe i de P. Fabra hauríem de matisar que:

Molt sovint Fabra reconeix l'ús de dues formes. (Exemples: dins, dintre; venir, vindre.)

2.5.3. Nivells de llengua

A l'interior d'una mateixa llengua ja hem dit que no existeix un tot monolític. Com veiem en aquests dos esquemes, hi ha diversos nivells de llengua.

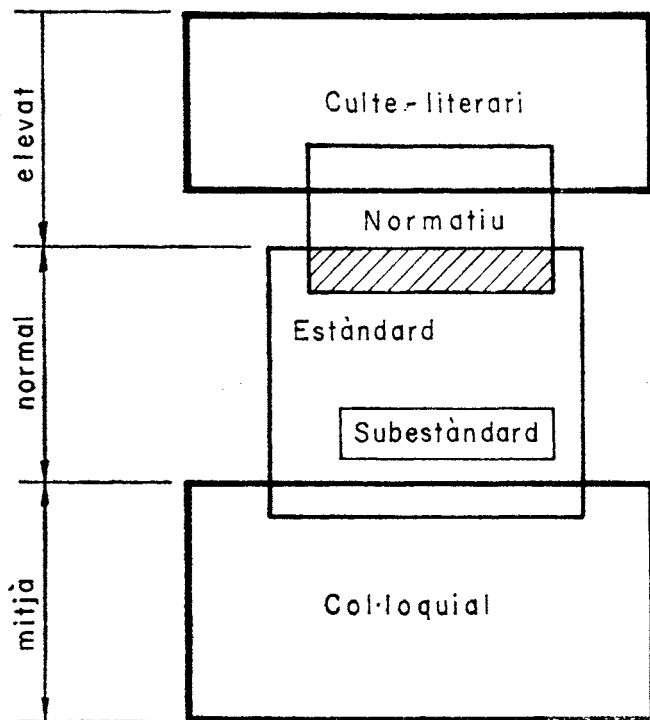
QUADRE 7

Norma	{	Malherbe (+) P. Fabra (-)	}	<i>centralitzada</i>	{	(-) (+)	}	<i>democràtica</i>
-------	---	------------------------------	---	----------------------	---	------------	---	--------------------

A l'esquema 1, Lluís López del Castillo exposa la seva concepció sobre la qüestió (*op. cit.*, pàg. 34). Per a ell només una ínfima part de l'estàndard és normatiu. Segurament a causa de la peculiar situació de la llengua

catalana. En conseqüència la distanciació estàndard-normatiu implica un nou concepte de l'estàndard més democratitzador que en el cas d'altres llengües on l'estàndard inclou el normatiu.

Esquema 1

L'esquema 2 vol aclarir, amb exemples, el que nosaltres entenem per nivells de llengua. I es pot comprovar que els dos esquemes no concorden exactament. Per exemple, a subestàndard 1 correspon col·loquial 2. El normatiu no és un nivell de llengua a on, pel contrari, hi ha l'acurat i el culte. Aquest darrer seria afectat, l'acurat seria la llengua escrita per ser dita (conferències). D'altra banda, és cert que el vulgar inclouria elements d'argot, però no sempre. Les llengües tècniques i científiques són per a nosaltres registres i no nivells de llengua.

2.6. Els àmbits sociolingüístics (*Domains*)

Es interessant saber a quins llocs exactament i en quines circumstàncies s'utilitzen tal o tal variant, tal registre professional o tal nivell de llengua.

Prenem l'exemple de l'ús del català i del francès al Rosselló.

Veiem que si generalment en aquests àmbits s'utilitza el francès meridional a la ciutat, encara que a certs barris i per certa població el català sigui encara emprat, pel contrari, als vilatges (pobles) el català

(dialectal) s'utilitza preferentment al cafè, a casa, al mercat i botigues, al carrer i, sobretot, al camp i a la feina.

Els dialectes socials vénen de vegades a superposar-se als dialectes geogràfics. En efecte, a la feina del camp el pagès rossellonès emprà el català rossellonès; a la pesca en mar, a Cotlliure, els mariners parlaran el català de la costa, registre sòcio-professional i local com també el dels paletes i dels altres oficis tradicionals, el suro, la corda, etc.

Esquema 2

	Nivells	Exemples
+ 3	Literari	"En mig d'una façana d'acabança" ●
+ 2	cul·te	Hom ha de parlar acuradament
+ 1	acurat	No hi ha cap mena de dubte que...
— 0 —	estàndard	me'n vaig a dormir —
- 1	col·loquial	que hi està en Joan? (interferència)
- 2	vulgar	foto el camp
- 3	argòtic (xava, caló)	"que no cingles que són brívies" ●●

● "Record d'uns aparadors". Felip Cid Col. Beatriu de Dia. Barcelona

●● "La mort d'en Quim Federal" Narracions S. Espriu. Barcelona

Els nous oficis utilitzaran, és clar, el francès, encara que molt sovint s'inventen neologismes professionals amb morfologia i fonètica catalanes.

2.7. Conclusions

Volem insistir fonamentalment en tres conceptes: els de diglòssia, llengua estàndard i norma.

En primer lloc, retenim del concepte de diglòssia el seu sentit conflictiu, posant de relleu les contradiccions fonamentals i les relacions de força. No ens satisfà plenament el plantejament d'Henri Gobard, que

considerem purament descriptiu, és a dir, al límit «recuperador». Es tracta de l'anàlisi tetraglòssica.¹⁷

En segon lloc, insistim en el concepte de llengua estàndard oposat al de subestàndard, que no tan sols és el rossellonès parlat sinó totes les

QUADRE 8

Àmbits ●	Ciutat	Vilatge (pobles)
1. Cafè	FRA. (Cat.)	CAT.
2. Escola	FRA. (Cat. 1h/setm.)	FRA. (Cat. 1h/setm.)
3. Església	FRA. (Cat.)	FRA.
4. Mercat	FRA. (Cat.)	CAT.
5. Administració	FRA.	FRA.
6. Casa	FRA. (Cat.)	CAT. (Fra.)
7. Carrer	FRA. (Cat.)	CAT. (Fra.)
8. Treball	FRA. (Cat.)	CAT.
TOTAL	<i>FRA.=8 > CAT.=0</i>	<i>Cat.=5 > Fra.=3</i>

● No disposem encara d'indicacions precises (enquestes sociolingüístiques) per establir els àmbits sociolingüístics amb més seguretat.

llengües parlades. Partint del sentit Saussurià¹⁸ de la oposició llengua/paraula, ho resumiríem com en el quadre 9.

Per a acabar, insistim sobre el concepte de norma (centralitzada/democràtica). Pensem que a Catalunya-Nord, com arreu, cal prosseguir els

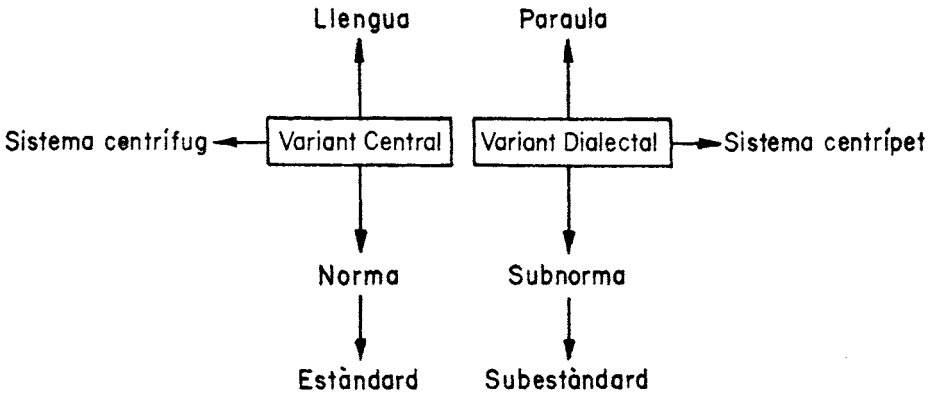
¹⁷ *Op. cit.*, pàg. 34.

L'anàlisi tetraglòssica comprén: 1: «Language vernaculaire (local)». 2: «Language véhiculaire (national)». 3: «Language référentiaire (traditions)». 4: «Language mythique (sacré, magique, relig.)».

¹⁸ *Op. cit.*, pàg. 31.

esforços per fer possible l'emergència de noves normes socials (subestàndards que complementarien l'obra de normalització de la llengua en el seu sentit més ampli).

QUADRE 9

3. QUIN CATALÀ ENSENYAR?

Heus aquí el problema fonamental plantejat en el debat de *Sant Joan i Barres*, «El Català a l'escola», i d'una manera general a tots els mestres i professors que ensenyen o que volen ensenyar el català.

3.1. Català normatiu/català dialectal

Nosaltres pensem i no som ara els únics, que aquest és un *fals dilema*. El vertader dilema és: ensenyar (més o menys bé) o no ensenyar el català ara. I tothom està d'acord a ensenyar-lo com més aviat millor (això fa que no hi hagi alternativa possible). A més, per tot un conjunt de condicionaments reals, no hi ha elecció possible. S'ha d'ensenyar partint de la situació actual, amb els elements que ara es disposa (material pedagògic, mestres, horaris, etc.).

No es pot ensenyar ara el català normatiu als nens per molts motius, i entre altres:

- 1) Psicològics, perquè seria un error dins la relació nen/escola/societat.
- 2) Pedagògics, perquè sovint els mestres només coneixen el català dialectal.
- 3) Lingüístics, perquè tota llengua oral en primer lloc és dialectal.

Per totes aquestes raons només es pot començar l'ensenyament del català per la llengua oral de cada lloc, és a dir, pel català dialectal perquè no hi ha altra alternativa.

3.2. Llengua oral

Ja hem dit que la llengua oral és la llengua dialectal de cada lloc, és, a més a més, la llengua col·loquial o familiar, no sempre estàndard, més aviat subestàndard i això per tot arreu, tant a Barcelona com a Perpinyà, Palma o València. Ara bé, parlar de llengua oral no significa que no hagi d'haver un sistema propi a l'estudi científic de la llengua oral. És el que, molt sovint, la gent no especialitzada ignora. Els lingüistes han estudiat preferentment la llengua oral: la fonologia (la llengua) i més concretament la fonètica (la parla).

A partir d'aquestes ciències, els mestres i els professors poden començar de trobar les aplicacions pedagògiques per al millor aprenentatge del català a cada lloc. Tot reciclatge dels mestres hauria de començar per aquest punt, com també amb elements de sociolingüística.

3.3. La llengua escrita

La funció mateixa del codi escrit és el de la comunicació diferida i vehicular entre diverses comunitats; això fa que tendeixi cap a una més gran unitat. Hi ha hagut sempre una forta connexió entre codi escrit i producció literària. La creació de la «norma escrita» (marcada) ha estat sempre una necessitat històrica d'unificació lingüística i política. Es fa molt sovint la deducció *llengua escrita = llengua normativa*. Cal eixamplar aquest punt de vista i, de fet, a Catalunya-Nord s'escriu el català, tenint en compte algunes variacions lèxiques i morfosintàctiques lleus, que segueixen sent ben catalanes. D'aquest costat, no hi ha cap problema i l'obra d'en J. S. Pons o d'en J. P. Cerdà ho demostren. On podria haver-n'hi un, seria quan es tracta d'escriure els dialectes nord-catalans per obtenir una comunicació més popular. Per exemple, les «Catalanades d'un tal», o les cròniques d'en Verdaguer a *L'Indépendant* en variant rossellonesa. No és, però, cap problema si tenim en compte el que hem dit dels nivells de llengua i de les variants subestàndards que també es poden escriure respectant, això sí, les normes ortogràfiques. Sovint hem sentit dir a especialistes que l'únic que no és negociable són les normes ortogràfiques.

Aquestes són generalment de tipus etimològic, això fa que els valencians, baleàrics o nord-catalans se'n puguin inspirar i servir valuosa-ment ells també.

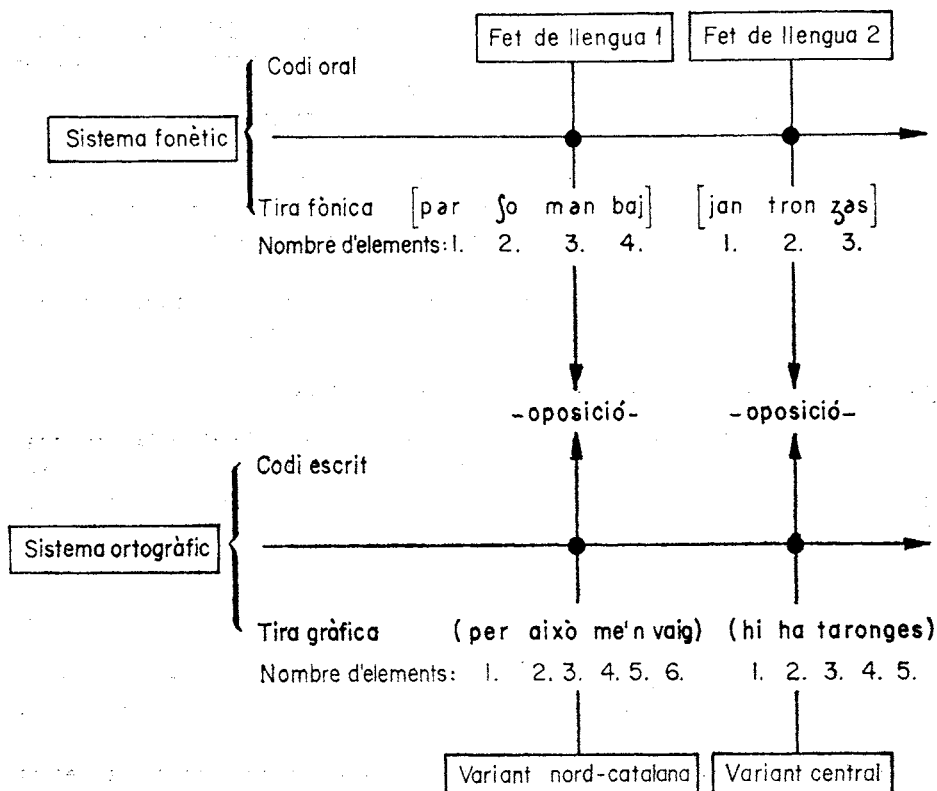
Perquè si volguéssim trobar una nova transcripció so-grafia que tingués en compte el criteri fonètic de la parla de cada lloc, això emboficaria la troca i ens portaria molt lluny. Admetem, doncs, que la solució de facilitat per ara és el respecte de les *normes ortogràfiques* de l'Institut d'Estudis Catalans (IEC), encara que lingüistes com A. Martinet han fet recerques per tal de trobar un pont entre l'alfabet fonètic internacional (API)¹⁹ i l'ortografia francesa.

¹⁹ Vegeu «Alphonic»-André Martinet-Vic núm. 8-Didier-París.

3.4. El pas del codi oral al codi escrit

Es tracta d'una qüestió bàsicament pedagògica, però que conté implicacions lingüístiques degut a les diferències i oposicions entre codi oral i codi escrit. En efecte, per a qualsevol fet de llengua no existeix sempre una equivalència entre l'oral i l'escrit, com podem veure al quadre n.º 10.

QUADRE 10

Com veiem, no hi ha equivalència entre la tira fonètica i la gràfica; generalment, hi ha economia d'elements a la tira fonètica degut a contraccions, emmudiments, enllaços, commutacions, etc. (existeix també el cas contrari de [kap ə bon] per «cap on»? , però és menys freqüent).

El pas d'un sistema a l'altre es pot facilitar amb el coneixement de les lleis dels canvis fonètics. Un so no equival sempre a una grafia equivalent:

[u] - dins [Kanigu] grafia «Canigó»
 [dz] - dins [medze] grafia «metge»

Ja hem dit que els principis ortogràfics eren unificats. A més l'ortografia del català és bàsicament de tipus etimològic. Cal doncs que el mestre tingui en compte les dificultats que representa el salt d'un sistema a l'altre. Parlem de salt perquè, com diu G. Vassalls (*op. cit.*, pàg. 13),

«sembla haver-hi una paret estanca entre d'un costat una llengua escrita exclusivament normativa i de l'altre un dialecte exclusivament parlat». Per passar del codi oral al codi escrit caldrà, al nostre entendre, tenir en compte els criteris següents:

- 1) Que l'oral sigui ben assolit. Un o dos anys d'aprenentatge de la llengua oral, sense escrit, amb una pràctica progressiva dels diferents nivells de llengua i variants (mentrestant, els mestres es poden reciclar).
- 2) L'adquisició progressiva del sistema ortogràfic del català (dialectal i normatiu) començant per les grafies que tenen un so equivalent.²⁰ Exemples: pa, gra, ma, mar, català, fusta, bosc, poc, etc. (tenint en compte, a més, el paral·lisme ortogràfic del català amb el francès).
- 3) L'adquisició progressiva del sistema morfo-sintàctic i de les regles ortogràfiques complexes; dígrafs, dièresi, accentuació, geminació, apòstrof, pronoms febles, formes verbals (locals primer, centrals després).
- 4) L'aprenentatge de la redacció mitjançant lectures paral·leles en tots els nivells de llengua i començant pels dialectals.

3.5. La llengua catalana, els mestres i el reciclatge

El reciclatge ha començat arran de les circulars oficials i la convocatòria feta per l'inspector d'acadèmia del Vallespir. Així mateix, s'ha creat una comissió a l'Escola Normal de Perpinyà per començar el reciclatge dels mestres de Catalunya-Nord.

Pel moment, les orientacions semblen centrar-se només en un reciclatge de cara a un millor domini de la llengua catalana. Amb tot, i tenint en compte l'aspecte importantíssim de la llengua oral, creiem que s'hauria d'insistir sobre els aspectes sociolingüístics i lingüístics com, per exemple, diglòssia i, d'altra banda, fonologia i fonètica partint sempre del català que ells ja tenen. Els mestres haurien de treballar en dos sentits:

- 1) Un més gran domini de la llengua catalana en tots els aspectes i nivells (no únicament la normativa).
- 2) Una profundització teòrica sobre el fet lingüístic a Catalunya-Nord.

Això com a programa mínim ja seria suficient, però pensant cap al futur, es podria anar preparant un programa més ambiciós que fos el que actualment s'està aplicant a l'Institut de Ciències de la Educació (organigrama dels curssets de reciclatge de mestres) de la Universitat Autònoma de Barcelona.

Per sobre de tot, pensem que únicament els mestres hauran de ser qui diguin com i quin català s'ha d'ensenyar puix que únicament ells estan en contacte amb la realitat pedagògica de Catalunya-Nord.

²⁰ Marta MATA: *Quadres de fonologia* (de la fonologia a la grafia). Edicions Vox. Barcelona, 1975.

4. INTERVENCIÓ SOBRE EL MEDI ESCOLAR

Actualment i d'ençà alguns anys ja ha començat, i prossegueix a diversos nivells, l'ensenyament *del* català a Catalunya-Nord. Ja ha començat a funcionar-hi per primera vegada un parvulari privat, anomenat La Bressola, amb tot l'ensenyament *en* català. És un signe precursor dels canvis que s'acosten. Ens preocupa, malgrat tot, l'experiència de La Bressola, inspirada en les Ikastoles basques, a causa de la seva base sociològica i dels problemes psicopedagògics.

A l'ensenyament primari, d'ençà dos anys, 200 mestres ensenyen una hora de català per setmana a uns 6.000 nens sobre una població total de 50.000 (15 %). Són xifres fluctuants i difícils de precisar. Segueixen, de fet, la penetració cultural en els pobles de Catalunya-Nord (recitals, teatre popular, aplecs, etc.).

4.1. Projecte d'intervenció pedagògica

Pel que fa a la nostra intervenció, ens proposem d'equipar i assessorar; equipar amb material pedagògic de tot tipus (visual, auditiu i textual) alguns centres escolars que ja hagin començat una experiència concreta d'ensenyament del català. I això a diversos punts del Rosselló: a Sant Andreu, a Cotlliure, a Pezillà, a Perpinyà.

Per assessorament, entenem un contacte continu amb els mestres que utilitzaran aquest material, a fi i efecte de poder anar veient les implicacions sociolingüístiques de la seva utilització. Pensem fer passar als nens, cap al maig del 1977, un test de comprensió i expressió escrita del francès i del català.

Els resultats d'aquests tests ens han d'informar sobre la situació lingüística de la població escolar a la qual volem ensenyar el català, així com dels efectes d'una llengua sobre l'altra. Pensem comparar la situació a principis i a final del curs 1977-78 sobre una classe experimental i una classe de control de cada centre.

1. Classe experimental → Francès + Català estudiat + Català ambiental.

2. Classe de control → Només francès + Català ambiental.

La població escolar serà de Curs Mitjà de 1.º nivell, nens de 10-11 anys, escollits a l'atzar segons les característiques del grup-classe existent.

4.2. Material pedagògic IRSCE del CUP (Centre Universitari de Perpinyà).

L'Institut de Recerca de les Ciències de la Comunicació i Educació (IRSCE) del Centre Universitari de Perpinyà ha editat (octubre 1976) un catàleg de material pedagògic que comprén:

1) Material visual: diapositives, cartells, murals, figurins DEC, films súper-8, etc.

2) Material sonor: cintes magnètiques, *cassettes* amb diàlegs, cançons, intervisus, etc.

3) Material textual: reculls de poemes i narracions, exercicis estructurals, diàlegs, etc.

4) Material d'avaluació: tests de comprensió oral (CO), d'expressió oral (EO) en català i en francès.

Una gran part d'aquest material ja és disponible, i una altra part s'està confeccionant. Existirà un servei rotatiu de préstec per als films súper-8 i diapositives de civilització catalana.

4.3. Repercussions sobre la comunicació interpersonal

Preveiem que les repercussions de la intervenció en el medi escolar poden ser vàries. Si el nen sent prestigiats el català a l'escola això pot afavorir certes relacions seves i dificultar-ne potser certes altres, ja que podrien posar de relleu les actituds diglòssiques; veiem-ho al quadre n.º 11.

Català { + positiu
- negatiu

QUADRE 11

	Nº	Persones	Ciutats	Vilatges
<div style="border: 1px solid black; padding: 2px; display: inline-block;">NEN</div>	1	Avis	+	+
	2	Pares ●	+	+
	3	Germans	-	+
	4	Amics	-	+
	5	Botiguers	-	+
	6	Forasters	-	-
		<i>Total</i>	<i>2 < 4</i>	<i>5 > 1</i>

● Els pares han acceptat l'aprenentatge del català a l'escola.

Aquí només es tracta de certes hipòtesis que desitgem comprovar concretament. Pensem que l'ensenyament del català tindrà efectes directament positius en els pobles de Catalunya-Nord. Pel contrari, a les ciutats no és que pensem que el seu ensenyament sigui negatiu, evidenciarà, però, els conflictes psicolingüístics deguts a la diglòssia. De moment, però, facilitaran les relacions amb els pares i els avis dels alumnes.

4.4. Repercussions dins els àmbits

Pel que fa a les repercussions dins els àmbits, van relligades al punt anterior. Ens hem de referir als àmbits de l'ítem 2.6, limitant-los als que són propis dels nens. La influència positiva o negativa queda reflectida a l'esquema següent, que desitgem controlar amb més elements i també amb la pràctica.

QUADRE 12

N.º	ÀMBITS	CIUTATS	VILATGES
1	Escola	+	+
2	Família	+	+
3	Carrer (joc)	-	+
4	Botigues (compres)	- (-)	+
5	Església	-	-
6	Transports	- (-)	-
	<i>Total</i>	<i>FRA=4>2</i>	<i>CAT=4>2</i>

En Verdaguer ha perfectament intuït aquestes implicacions en el seu estudi (*op. cit.*, pàg. 41): «Si els pares veuen que a l'escola el català hi gaudeix d'una consideració, ells mateixos voldran ajudar els fills i els parlaran català. I els veïns, al carrer, també trobaran normal de parlar català a la mainada que juga [...].»

5. CONCLUSIONS: PERSPECTIVES D'INVESTIGACIÓ

Volem resumir extraient de tot el que hem avançat unes línies concretes d'investigació per al futur immediat.

5.1. Emergència de noves normes lingüístiques a Catalunya-Nord

Es necessari, i la situació lingüística ho reclama així, que es desenvolupin les recerques per consolidar i estendre noves normes subestàndard primer i estàndard després a Catalunya-Nord. De fet, no es parteix de

zero. Hi ha certs treballs com el *Diccionari bàsic francès-català*²¹ que per al francès fonamental²² de 3.500 paraules dóna un equivalent aproximatiu (no fonamental) de 10.000 paraules. Entre aquestes 10.000 paraules hi ha el català estàndard i també el català subestàndard (variants septentrionals). I per això mateix és molt important, perquè els mestres o utilitzadors de les variants nord-catalanes trobaran una referència actual dins aquesta obra. D'altra banda, en G. Vassalls segueix les seves recerques; nosaltres les seguirem, amb molt d'interès, sobretot pel que fa al desenvolupament del subestàndard i la seva relació amb l'occità.

Per fi, cal esperar molt de la pràctica pedagògica dels mestres nord-catalans, sobretot pel que fa a l'assoliment d'una pràctica lingüística que faci possible l'emergència de subnormes. No hem de témer en un primer moment una certa confusió. La problemàtica actual només es pot sobrepassar amb una ampla i prolongada confrontació de teories i pràctiques lingüístiques.

5.2 Repercussions sobre el medi escolar

Ja hem precisat el nostre interès per controlar i conèixer com més exactament millor els efectes, conseqüències i repercussions de l'ensenyament del català sobre, en primer lloc, els nens que hauran rebut aquest ensenyament, en segon lloc, sobre les relacions interpersonals dels nens i, finalment, dins els àmbits sociolingüístics.

5.3. Avaluació sociolingüística

No es pot conèixer els efectes d'aquesta intervenció pedagògica si no es fa una quantificació d'allò que és realment quantificable, per tal d'avaluar dits efectes. A partir d'aquí desitgem, alhora, poder verificar i fer progressar l'aparellatge formal d'anàlisi de la sociolingüística aplicada i les implicacions teòrico-polítiques implícites a tot procés de recerca en aquest camp.

²¹ CREIXELL, BERNARDÓ, RIEU, DEBIES: *Diccionari Bàsic francès-català* editat pel CPEC (Centre Pluridisciplinari d'Estudis Catalans del CUP). Perpinyà, 1974.

²² G. GOUGENHEIM: *L'élaboration du Français Fondamental*. Didier, París, 1956.